

Комунальний заклад
«Запорізький обласний
інститут післядипломної
педагогічної освіти»
Запорізької обласної ради

*Сучасні заклади
освіти*

МІЖНАРОДНА
ВИСТАВКА

ТЕМАТИЧНА НОМІНАЦІЯ

Виховні константи утвердження
української національної та
громадянської ідентичності

ТЕМА КОНКУРСНОЇ РОБОТИ

Учнівське самоврядування Січового колегіуму
як школи демократії та громадського управління
на засадах традицій козацького та
національного виховання

АВТОРИ ДОСВІДУ

Михайлова Віта Володимирівна,
заступник директора з виховної роботи

Тарлинська Світлана Сергіївна,
педагог-організатор, спеціаліст

Коваленко Світлана Григорівна, керівник гуртка,
викладач вищої категорії, вчитель-методист

Комунальний заклад «Запорізька спеціалізована школа-
інтернат II-III ступенів «Січковий колегіум»
Запорізької обласної ради

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК

Сібіль Олена Іванівна,
доцент кафедри теорії та методики виховання
комунального закладу «Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної
ради, кандидат педагогічних наук, доцент

Запоріжжя
2024

Актуальність і перспективність.

В Законі України «Про освіту» «всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності» розглядаються цільовими орієнтирами загальної середньої освіти [6, с.45]. Громадянські та соціальні компетентності Концепцією Нової української школи розглядаються як ключові компетентності випускника школи [9, с.10]. Компетентність в цій важливій сфері – це «спроможність діяти як відповідальний громадянин, брати участь у громадському та суспільному житті, зокрема закладу освіти і класу, спираючись на розуміння загальнолюдських і суспільних цінностей, соціальних, правових, економічних і політичних принципів, ідей сталого розвитку суспільства, співіснування людей та спільнот у глобальному світі, критичне осмислення основних подій національної, європейської та світової історії, усвідомлення їх впливу на світогляд громадянина та його самоідентифікацію» [5, с. 12.]

Розвиток самоуправлінських початків у житті учнівського колективу на думку І. Д. Беха є апробованим шкільною практикою найбільш ефективним шляхом демократизації процесу функціонування виховного простору [1, с. 3-14]. Разом з тим виникає потреба акцентуації саме на практичному, діяльнісному аспекті. Школа в деякій мірі повторює модель суспільства, адже беручи участь у громадському житті, учні отримують життєві навички, громадянські компетентності, навчаються демократії, а отже – й умінню управляти, бути лідером, працювати в команді, планувати.

Актуальним є поєднання організації учнівського самоврядування з традиціями та історією українського народу. І це є, на наш погляд, одним з найбільш дієвих засобів у формуванні національної та громадянської ідентичності. Навчально-виховні традиції українського народу свого найповнішого вираження набули в умовах козацької епохи, сягаючи корінням у глиб давнини, в українську праісторію та добу Київської Русі й Галицько-Волинської держави. Козацько-лицарські традиції виховання є одним із найоригінальніших явищ світової й української педагогіки, вони відбивають духовне ядро нації, її прагнення до волі,

незалежності, демократизму. Сьогодні саме вони мають бути невід'ємною складовою освітньо-виховної системи [2, с.28]. Особливо цінним є те, що Січковий колегіум знаходиться у місті Запоріжжя – колисці запорізького козацтва, поблизу славетного острова Хортиці – Запорозької Січі, духовного серця Запорізького краю, який зберігає пам'ять героїчних пращурів – борців за свободу України.

Російсько-українська війна, реальна загроза зникнення України з політичної мапи світу спонукали владу й український народ згуртуватися, мобілізуватись, здивувати самих себе і світ, усвідомити свою ідентичність, національну унікальність і самодостатність [3, с.18]. Кардинальних змін зазнає й освітня галузь: змінюється підхід до багатьох традиційних форм та напрямів роботи педагогів, адже сьогодні ми стикаємося з такими викликами як освітні втрати, недостатність комунікації та соціалізації учнів та ін.

Теоретична основа розробки. В сучасній вітчизняній та зарубіжній педагогічній науці накопичено значний досвід дослідження окремих аспектів окресленої проблеми. Визначення сутності поняття компетентностей в освітніх системах були предметом досліджень багатьох науковців (К. Баханов, Н. Бібік, І. Єрмаков, О. Овчарук, О. Пометун, О. Сухомлинська та ін.). Сутність, структура поняття громадянської компетентності розглянуто в роботах П. Вербицької, Т. Ладиченко, В. Оржеховської та ін. Так, на думку О. Пометун, ***громадянська компетентність*** є інтегративною характеристикою особистості, яка охоплює і певний рівень психологічної готовності до активного здійснення суспільного життя. Це здатність, спроможність людини активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права та обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства. [12, с.18]. Також в багатьох наукових роботах (Р. Арцишевський, Т. Бакка, М. Рагозін, С. Рябов, І. Тараненко, К. Чорна та ін.) докладно розглянуто педагогічні умови формування громадянської компетентності особистості учнівської молоді.

Як зазначає дослідник В. Федько, проблема соціальної компетентності учнівської молоді почала розроблятися відносно недавно [14, с.3]. Проте вже накопичений певний досвід в сфері досліджень різних аспектів формування

соціальної компетентності учнівської молоді (Г. Бочарова, М. Докторович, І. Зимня, А. Мудрик, В. Шахрай та ін.). Ми будемо виходити з розуміння **соціальної компетентності** як «виявлення поваги до інших, толерантність, уміння конструктивно співпрацювати, співпереживати, долати стрес і діяти в конфліктних ситуаціях, ... розуміння правил поведінки та спілкування, що є загальноприйнятими в різних спільнотах і середовищах та ґрунтуються на спільних моральних цінностях; спроможність діяти в умовах невизначеності та багатозадачності» [5, с. 34].

Учнівське самоврядування як складова громадського самоврядування в закладі освіти – це право учасників освітнього процесу як безпосередньо, так і через органи самоврядування, колективно вирішувати питання організації та забезпечення освітнього процесу в закладі освіти, захисту їхніх прав та інтересів, організації дозвілля тощо [7].

Теоретичні основи організації учнівського самоврядування були розглянуті у працях В. Сухомлинського, А. Макаренка, С. Шацького, М. Фіцули. Сучасні моделі, змістовні аспекти, структури організації життєдіяльності шкільного колективу знайшли своє відображення у дослідженнях науковців: В. Чугаєвський, Н. Степчина, О. Косенчук, Т. Доценко, І. Єрмакова, Г. Ковганича, Д. Спіжева, М. Приходько.

Участь в роботі органів учнівського самоврядування у відповідності до завдань Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022) має сприяти набуттю школярами «патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів» [10].

З точки зору національно-патріотичних традицій та козацького виховання в своїй роботі ми спиралися на дослідження І. Беха, Г. Ващенка, О. Вишневського, В. Сухомлинського, К. Чорної. Щодо ролі педагога у формуванні

морально-патріотичних якостей громадянина, опрацьовані роботи І. Зезюна, А. Капської, М. Фіцули, В. Ягуна та інші.

Січовий колегіум спирається на традиції козацької педагогіки у «вихованні вільної й незалежної особистості, козака-лицаря, розумного і мужнього громадянина, захисника рідної землі, патріота України, носія української суверенності й волелюбності, національної гідності, вроджених чеснот і норм християнської моралі» [8, с. 11]

Система принципів, методів виховання та можливостей використання традицій козацької доби розглядаються в роботах І. Беха, Д. Вишневецького, К. Журби, М. Стельмаховича, Є. Сявавко, Ж. Петровича, К. Чорної.

Отже, актуальність питання, важливість його вирішення, можливо визначити за умови подолання існуючих *суперечностей* між:

- цільовими орієнтирами та нормативними завданнями системи освіти щодо формування компетентної особистості і недостатньою розробкою проблеми у позакласній виховній роботі;
- важливістю виховання національної самосвідомості, патріотичних якостей здобувачів освіти, їх готовності діяти задля суспільного блага, захисту незалежності та суверенітету України і недостатнім використанням в педагогічній практиці багатовікових національних традицій та козацького виховання в умовах змін в освіті та суспільних викликів;
- необхідністю реалізації діяльнісного, особистісно-зорієнтованого, аксіологічного, середовищного підходів у виховній роботі, формування власного досвіду громадянської та соціальної активності здобувачів освіти і домінуванням інформаційно-рецептивного підходу, недостатньою розробленістю відповідних педагогічних умов, засобів і технологій організації життєдіяльності класного та шкільного колективу.

Новизна дослідження: полягає в обґрунтуванні педагогічної позиції, згідно якої ключові громадянські та соціальні компетентності колегіантів можуть бути сформовані не тільки засобами предметів різних освітніх галузей, а також через активну суб'єктну діяльність здобувачів освіти в органах учнівського

самоврядування як важливої школи демократії та громадського управління на підґрунті традицій козацького та національного виховання з використанням сучасних інноваційних виховних технологій та форм роботи.

Інноваційний потенціал виставкової роботи визначаємо як *модифікаційний*, який полягає у використанні відомих раніше технологій в умовах діяльності закладу освіти інтернатного типу для обдарованих дітей сільської місцевості, а також ситуації збройної агресії та війни рф проти України.

Мета конкурсної роботи: теоретично обґрунтувати та представити практичний досвід діяльності учнівського самоврядування, спрямованого на формування громадянської та соціальної компетентності колегіантів на засадах традицій козацького виховання як школи демократії та громадського управління.

Завдання:

1. Обґрунтувати психолого-педагогічні умови та особливості моделювання, організації діяльності учнівського самоврядування Січового колегіуму на засадах українських національних, козацьких традицій виховання молоді.
2. Представити зміст, форми та методи практичної реалізації моделі учнівського самоврядування на засадах традицій національно-патріотичного, козацького виховання та традицій Січового колегіуму – закладу освіти інтернатного типу для обдарованих дітей сільської місцевості.
3. Узагальнити та проаналізувати результати запровадження моделі учнівського самоврядування, спрямованої на формування громадянської та соціальної компетентностей колегіантів.
4. Презентувати досвід впровадження системи діяльності учнівського самоврядування Січового колегіуму на регіональному та всеукраїнському рівнях.

Тривалість роботи над темою: 3 2014 р. по теперішній час.

Методологічні основи системи учнівського самоврядування «Козацька Рада», яка діє сьогодні в Січовому колегіумі, закладалися з **2000 року**. Концепція моделі виходить з ідеї створення самої школи як закладу для обдарованих дітей із сільської місцевості, а також ідеї традицій освітньої форми колегіуму як навчального закладу. Дана модель була створена в рамках проєкту «Ми –Terra kozakogium», автором якого

була голова ЗОВ ЗГО «Союз Українок» **Оксана Яценко** – викладач історії, кандидат педагогічних наук. Результатом цього багаторічного досвіду Січового колегіуму є втілення учнівського самоврядування в поєднанні з українськими традиціями, в тому числі й з такими виховними практиками, як то козацька педагогіка.

Етапи реалізації досвіду:

I етап – організаційний (2014 – 2015 рік) – змістом діяльності на першому етапі стала розробка нової концепції виховної роботи та моделі функціонування учнівського самоврядування в закладі освіти; проектування нового змісту та форм діяльності самоврядування колегіантів у відповідності до соціально-культурних змін в країні, початку російської агресії;

II етап – науково-методичний (2015 – 2016 рік) – змістом діяльності на цьому етапі стала підготовка педагогічного колективу до реалізації нових завдань, необхідності створення відповідних організаційних, психолого-педагогічних умов; навчання учнівського активу: обговорення та апробація нового змісту, відбір сучасних форм виховної роботи, оновлення нормативної бази діяльності органів учнівського самоврядування.

III етап – діяльнісний (2016 – 2022 рік) – реалізація мети та завдань моделі учнівського самоврядування, здійснення роботи за основними напрямками діяльності через використання козацьких, національних традиційних та інноваційних форм, методів виховної роботи.

IV етап – узагальнюючий (2022 – 2023 рік) – дослідження ефективності виховної роботи: проведення моніторингу, аналіз отриманих результатів; презентація досвіду на місцевому та регіональному рівнях.

ХАРАКТЕРИСТИКА ІННОВАЦІЙНОГО ДОСВІДУ

У вирішенні важливих завдань виховання громадянської компетентності, формування національної ідентичності здобувачів освіти важливе місце належить створенню педагогічних умов у закладі – своєрідного освітнього середовища, що сприяє реалізації цілей виховання. У виховному процесі важливе місце мають посісти народна філософія, народна мудрість, національні ідеї та ідеали, що є тим

підґрунтям, на якому зростає національна свідомість, гідність, самоповага. Такими **педагогічними умовами** є: *підтримка учнівського лідерства, використання виховного потенціалу навчальних предметів; неформальна освіта, збереження національно-патріотичних традицій закладу, проєктна діяльність; функціонування гуртків національного спрямування; волонтерська діяльність.*

Молодь є важливою складовою сучасного українського суспільства, носієм інтелектуального потенціалу, визначальним фактором соціально-економічного прогресу. Тож, важливою складовою процесу громадянського виховання є учнівське самоврядування, провідною ідеєю якого є формування у дітей та молоді патріотизму, сучасної національної ідентичності, національної гідності. Актуальність даного питання зумовлена Концепцією розвитку громадянського виховання особистості в Україні [11].

Система органів учнівського самоврядування Січового колегіуму «Козацька Рада» – модель, побудована у поєднанні козацьких та українських національних традицій (Додаток 1). Вона наслідує схему старшини запорізьких козаків. Вищою керівною ланкою учнівського самоуправління колегіуму є *Січове коло* – загальні збори, на яких виносяться важливі рішення, відбувається нагородження, даються оголошення. На Січовому колі присутні *Старшина*, адміністрація та всі учні колегіуму. Коло відкриває, встановлює порядок виступів та закриває Кошовий отаман.

Кошовий отаман збирає Старшину, до якої входять *Хорунжий, Осавул, Писар, Березиня*. Члени Старшини очолюють Малі Козацькі Ради. Функції старшини представлені у Додатку 2. Старшина тісно співпрацює з адміністрацією та вчителями школи, батьківським комітетом, різними громадськими організаціями.

На роботу системи так само впливають *консультанти*: заступник директора з навчальної роботи, психолог, старший вихователь, заступник директора з виховної роботи, педагог-організатор. Крім консультаційної функції вони допомагають з пошуком інформації, вибором засобів та форм роботи Малих Рад.

З метою активізації дослідницької діяльності вихованців та формування в них свідомого бережливого ставлення до історії українського народу всі класи колегіуму

об'єднані в *братства*, кожне братство носить ім'я видатного історичного діяча України. Серед відомих постатей – державотворці, гетьмани, борці за свободу України як то: Іван Мазепа, Максим Залізняк, Пилип Орлик, Іван Сірко, Петро Дорошенко, Дмитро Вишневецький та інші. Протягом навчання у колегіумі учні досліджують життя та діяльність цієї особистості, збирають історичний матеріал. Щороку відбувається урочиста Презентація братства – Фестиваль «Обираю твій шлях, Січовий», де у вільній формі учнями презентуються результати проведеної роботи. Кожне братство має свою хоругву та гасло.

Одним із головних принципів самоврядування колегіуму є *принцип демократичності*. Так, вибори Кошового отамана відбуваються шляхом таємного голосування. За два тижні перед виборами відбувається передвиборча кампанія, де кожен з кандидатів (їх висувують братства) представляє свою програму у вигляді буклетів, стіннівок, статей у газеті тощо. Передують виборам *дебати* – зустріч учнів із кандидатами в отамани.

Робочий день у колегіумі починається із Державного Гімну України, що лунає по шкільному радіо та підняття Державного Прапора, яке здійснюється хорунжим чергового класу-братства. Елементом святкового одягу колегіантів є вишиванка. На урочистих заходах Гімн України всі члени учнівського та педагогічного колективу співають «вживу», без фонограми.

Навчання учнів у закладі починається із визначної події - *Посвята у колегіанти*. Зміст свята полягає в тому, що п'ятикласники, які тільки-но вступили до колегіуму, приймаються до духовного братства учнів. Під керівництвом старшини вони складають обітницю на вірність колегіантським традиціям та статуту самоврядування. Невипадково свято відбувається на Хортиці, у свято Покрови, що вважається покровителькою козаків, біля символічного хреста, який поставлено в пам'ять про загиблих січовиків (Додаток 3).

Змістом діяльності органів учнівського самоврядування Січового колегіуму є організація діяльності колегіантів за *наступними напрямками роботи*: дослідницька, проектна діяльність; Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура»); волонтерська діяльність; Всесвітній

скаутський рух; співпраця в мережі асоційованих шкіл ЮНЕСКО; підтримка українських національних традицій; відзначення державних свят та визначних дат України; випуск газета «Джалапіта»; діяльність студій народної творчості.

Дослідницька діяльність. Тематика досліджень тісно пов'язана з поняттями національної ідентичності українців: рід, родина, Батьківщина, українські традиції. Першим проєктом є захист дослідницьких робіт п'ятикласників *«Мій родовід»*. Реалізація проєкту здійснюється через дослідження власного родоводу дитини. Виконати цю роботу учням допомагають їх батьки. Керівниками проєкту є вчителі української мови та літератури (Додаток 4).

У шостому класі здійснюється робота над проєктом *«Звідки ця назва»* (Додаток 5). Вона полягає у дослідженні походження назви рідного села, міста, річки, місцевості тощо. У сьомому класі колегіанти працюють над дослідницькими роботами *«Інтер'єр української хати»*.

Підсумки науково-дослідницької роботи інших класів презентуються за традицією колегіуму у День Наума, коли відбувається урочисте відкриття Тижня Науки, а п'ятикласники проходять іще одне посвячення – вступають до науково товариства колегіуму. В рамках Тижня проходить презентація всіх вищезгаданих проєктів та *пробний захист робіт МАН*. Така діяльність створює умови для інтелектуального, духовного, творчого розвитку та професійного самовизначення, сприяє формуванню активної громадянської позиції, виховує самостійність, наполегливість, вміння формулювати і захищати власні творчі ідеї.

Символічним є завершення цього циклу – *мале козацьке коло, щорічне Свято Обітниці випускників*, яке проводиться для одинадцятикласників після Останнього дзвоника. Зміст його полягає в наступному: випускники повертаються на Козацьке коло на острові Хортиця, де відбувалася їхня Посвята, звітують перед пам'яттю загиблих героїв про свої досягнення та дотримання клятви колегіанта та обіцяють слідувати їй протягом усього життя.

Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура») є важливою складовою системи виховання лідерів, що формується в українському суспільстві. Активна участь у грі «Сокіл» Джура сприяє формуванню у

колегіантів навичок самодисципліни, фізичного розвитку, військово-спортивних умінь, вихованню патріотичного світогляду, створення командного духу. Багато вихованців колегіуму, як хлопців, так і дівчат, із захватом беруть участь у грі та займаються у гуртку «Джура». Мета гуртка – не тільки підготовка до самої гри, а й вивчення основ військово-патріотичної діяльності, а, отже, й формування громадянської компетентності.

Безцінним завжди був, є й буде взірець власного прикладу педагога. Таким був керівник гуртка «Джура». Колегіантам пощастило мати перед собою Вчителя-Чоловіка, Вчителя-Українця, Вчителя-Воїна: Вячеслава Ганніча. З першого дня війни він став на захист країни й мужньо захищав запорізьку землю до останнього подиху. 14 січня 2023 року був його останній бій з окупантами. Він назавжди залишився в душах його вихованців як взірець справжнього патріота, скромної, але надзвичайно мужньої й гідної людини. І зараз вони прагнуть бути схожими на нього, не підвести, не зрадити.

Волонтерська діяльність. Починаючи з 2014 року, коли рф розв'язала війну на Сході України, Січковий колегіум на чолі з лідерами учнівського самоврядування веде активну волонтерську діяльність через *участь в обласних акціях*: «Валентинка на передову», «Чарівники», «Великодній кошик», «Ліки замість квітів», «Прапор для бійця», «Св. Миколай на передову», «Шкільний ранець (збір канцтоварів та книжок для дітей сірої зони)». Колегіум *співпрацює з багатьма волонтерами*: О. Волковою, О. Ярошенко, М. Хабровою, У. Джуракуловим, Г. Гончаренко. Учнівське самоврядування Січового колегіуму у 2016 році стало *ініціатором обласної акції «Випускники-воїнам АТО»*, в рамках якої випускники 11 класів в кінці навчального року перераховували кошти на лікування воїнів, постраждалих під час АТО, до обласного шпиталю. Триває постійний збір та передача військовим продуктів харчування, одягу, ліків, оберегів та листівок тощо. Вихованці *виступали з концертами для військових*, проводилися благодійні ярмарки на придбання матеріалів для благоустрою бліндажів на ремонт автомобіля, придбання необхідних військових пристроїв.

Серед успішних волонтерських проєктів можна також назвати: «*Сонячне коло*» (допомога онкохворим дітям), «*Тепло сердець – захиснику України*» (допомога воїнам), «*Разом*» (допомога біженцям), «*Усмішка*» (допомога дітям біженців, які проживають у закладі) та інші (Додаток 6).

Всесвітній скаутський рух. З 2019 року Запорізький Січковий колегіум долучився до Всесвітнього скаутського руху. Практика скаутських організацій якнайкраще відповідає формуванню української ідентичності. Адже вона сповідує такі національні та морально-етичні ідеали як Добро, Україна, Родина; оригінальні форми, методи, засоби національно-патріотичного виховання; вишкіл волі, характеру; фізичне вдосконалення, зміцнення здоров'я; перспектива самореалізації, свободи вибору діяльності; можливість отримати практичні навички виживання у природі, військова підготовка; формування кращих якостей особистості – цілеспрямованість, почуття відповідальності, самодисципліна, прагнення до вдосконалення.

Скаутський метод виховання є цілою низкою взаємопов'язаних елементів, кожен з яких має свою виховну функцію, доповнюючи вплив інших. Серед них: Скаутська Обіцянка і Закон: «Обіцяю робити все, що в моїй силі, щоб бути вірним Богові та Україні, допомагати іншим та жити за Пластовим Законом» [15, с. 81]; гурткова система; навчання через працю; символічна основа; програма прогресивного розвитку особистості; перебування в природі; підтримка дорослих.

Члени Національної організації скаутів України беруть активну участь у різноманітних програмах, спрямованих на особистісний розвиток, громадську діяльність та охорону навколишнього середовища, що зміцнює міжнародну дружбу та співпрацю, які, в свою чергу, сприяють культурному обміну та взаєморозумінню. Дякуючи широкому спектру закордонних програм та спільних заходів, скаути отримують унікальний досвід, що розширює їхній кругозір та розвиває їхню глобальну свідомість. Окрім цього скаутинг – це ще й участь у численних *громадських проєктах та ініціативах* (участь у всеукраїнському проєкті НОСУ «Свій серед своїх», Міжнародному освітньому проєкті НЕКСУС, участь у дружній зустрічі в онлайн режимі із групою Скаутів Норвегії YMCA-YWCA та їх лідером

Magnus Heltne; участь у Всесвітньому скаутському зборі (джерборі) JOTA-JOTI). Ці зусилля розвивають потужне почуття громадянського обов'язку та соціальної відповідальності колегіантів (Додаток 7).

Співпраця в мережі асоційованих шкіл ЮНЕСКО. Природним наслідком здобуття Україною незалежності є курс на європейську інтеграцію є. Його витoki сягають глибоко в історичне минуле нашого народу. Українці усвідомлено прагнуть жити в демократичній, економічно розвинутій, соціально орієнтованій країні з часів козацтва. Необхідне створення умов для входження України до спільноти європейських розвинутих країн шляхом співпраці з такими інституціями, як, наприклад, ЮНЕСКО. Саме тому Запорізький Січковий колегіум від вересня 2022 року Січковий колегіум належить до Мережі асоційованих шкіл ЮНЕСКО. Це дає змогу колегіуму активно співпрацювати з навчальними закладами світу. Спільні заняття та зустрічі колегіантів з учнями Європи відкривають для обох сторін пізнання культурних та національних надбань, плекання сталих цінностей ЮНЕСКО. В рамках асоціації налагоджено співпрацю зі школами Чехії «Академія Острава» (Obchodní akademie Ostrava - Mariánské hory) та м. Валенсія (Франція). Дуже цікаво пройшли такі заходи як: телеміст-зустріч педагогів та адміністрації шкіл, спільний онлайн-урок англійської мови «Давайте знайомитись», урок на тему традицій святкування Різдва у Чехії та Україні, онлайн-зустріч «Спілкування без кордонів» (Додаток 8).

Підтримка українських традицій. Серед найбільш улюблених традицій колегіантів та педагогів можна відзначити:

- *Осінній ярмарок* – улюблене свято колегіантів, на якому – оригінально оформлені по класах «крамниці» в українському стилі, різноманітний товар, зроблений своїми руками, і, звичайно, веселі «станції», де можна заробити «грошики» своїми знаннями української культури. А ще – веселі жарти, пісні, танці.
- *Музично-театральна вистава «Різдвяна казка» (вертеп).* Традиційне привітання учнів та працівників колегіуму із Новим роком та Різдва Христовим. А привітання учнів інших закладів освіти.

- *Святкування Великодня.* За українською традицією щороку у колегіумі проходить фестиваль писанки: майстер-класи від народних майстринь, викладачів (Олена Яценко, Ірина Пазиніч) виставки робіт колегіантів, цікаві презентації тощо.
- *Свято Останнього дзвоника,* де випускники отримують батьківське благословення українським короваєм, вишиті батьками рушники, посипання пшеницею тощо.
- *«До трьох празників в гості»* - флешмоб спільного виконання колядок на Різдвяні свята разом з іншими інтернатними закладами області (Додаток 9).
- *Свято Матері, Звітний концерт гуртків «Зірки колегіуму», Конкурс української пісні, День колегіуму, Фестиваль «100 чудес України», Фестиваль країн ЄС, «Музей відомих українців», Свято вишиванки.*

Своєрідною традицією можна назвати обов'язкові *щорічні екскурсії, подорожі Україною*, масове відвідування вистав Запорізьких театрів та кінотеатрів, які демонструють *сучасне українське кіно на історичну тематику* (Додаток 10).

Відзначення державних свят та визначних дат України. Яскраво й широко відбувається щорічне відзначення державних свят: *День Соборності України, день Незалежності України, День Державного Прапора, Тризуба, вшанування пам'яті Героїв Небесної сотні, День захисника й захисниці* тощо. А також відзначення ювілеїв видатних *українських державних діячів, письменників*. Серед важливих заходів учнівської старшини – *акція висадження калинової Алеї пам'яті Героїв* – вчителів та випускників, які загинули у війні з російською федерацією; *флешмоби «Моя рідна вишиванка», «Відомий та невідомий Сковорода», «Здоровим бути модно»; відео-збірка (читання віршів Тараса Шевченка онлайн), челендж «Здорова школа», «Руханка онлайн», «Козацький гарт» та інші інтерактивні сучасні формати.*

Суб'єкт-суб'єктні, партнерські взаємини сприяють сучасному й затребуваному в суспільстві поєднанню мотивації навчального процесу з практичною проєктною діяльністю учнів, яка, зокрема, наповнена глибоким пізнавальним та виховним змістом. Сьогодення вимагає від педагога бути фасилітатором – учителем, що стимулює, скеровує процес самостійного пошуку інформації та спільної діяльності учнів і підтримує їх прагнення до самореалізації.

Важливим змістовним напрямом роботи органів учнівського самоврядування є *газета «Джаланіта»¹*, яка створювалася як оригінальний проєкт, побудований на принципі діалогічного спілкування партнерів освітнього процесу: учнів, вчителів, батьків, представників громадськості. Юні журналісти метою своєї роботи визначають формування в реципієнта найкращих духовних якостей, пропагування свободи думки, гарного літературного смаку, мовного чуття. Принципово важливим є те, що редакційною колегією керує учениця, забезпечуючи в такий спосіб самостійність, самоврядування в організації шкільного життя (Додаток 11).

Потужним засобом реалізації творчих здібностей обдарованих учнів та плекання народних традицій, культури, мови є *гурткова робота*. У другій половині дня для колегіантів *працює сімнадцять студій*, що дає вихованцям широкі можливості для реалізації своїх здібностей, творчого потенціалу. Особлива увага приділяється студіям народної творчості: *писанкарство, вишивка, плетіння, гра на бандурі, гра на сопілці, українська пісня*. Підсумки роботи студій – це звітні концерти та виставки, які відбуваються двічі на рік. Головною метою занять дитини в студії вважаємо не конкретний результат, не досконале володіння різноманітними техніками, а сам процес проживання дитиною свого життя, збагачений естетичними відчуттями, емоціями, розвитком художнього смаку, радості від самого процесу діяльності (Додаток 12).

Результативність досвіду

Дослідження результатів роботи щодо сформованості патріотичних якостей у старших підлітків проводилося за методиками О. Яцій [17, с.17], І. Шкільної [15, с.48], К. Журби [7, с.18] з використанням методів спостереження, аналіз продуктів діяльності, анкетування тощо. Для визначення рівнів використовували **наступні критерії**:

<i>Когнітивний критерій</i>	визначає ціннісне ставлення до Батьківщини, національну ідентифікацію, розуміння та усвідомлення свого місця та ролі в житті України, поваги до державних атрибутів та традицій українського народу, знання своїх прав і обов'язків відображених у
-----------------------------	--

¹ Назва однойменного сюрреалістичного твору Емми Андієвської («джаланіта» - зі санскр. «вода») уособлює вічність буття, постійний пошук сенсу людського життя, а розширене тлумачення на рівні понять «доброта» і «любов» сприяє визначенню системи цінностей читача.

	законах України, знання основних державних інституцій і принципів демократії;
<i>Процесуально-діяльнісний критерій</i>	характеризує активну участь у житті школи, органах самоврядування, толерантне ставлення до представників різних культур, народностей, віросповідань, готовність відстоювати інтереси України і протистояти антиукраїнській ідеології, відстоювати свої права і свою громадянську позицію;
<i>Ціннісно-смысловий критерій</i>	включає прояв інтересу до історії і культурно-духовної спадщини українського народу, його мови, традицій, звичаїв і моралі, повагу до людей, які проживають і працюють в Україні, інтерес до життя в країні та роботу над собою;
<i>Рефлексивний критерій</i>	відображає основні мотиви патріотизму у старших підлітків (гуманістичні, егоїстичні, конформістські), які впливають на вибір стратегії поведінки, самосприйняття та саморегуляції поведінки, усвідомлення себе громадянином і патріотом України [15, с. 48].

Таким чином, у 2016 році на запитання, чи вважаєте ви себе патріотом, «так» відповіли 54% колегіантів, «ні» – 3%, «не зовсім» – 29%; не визначились з відповіддю 17%. Всього було опитано 100 учнів класів середньої ланки серед загальної кількості здобувачів освіти колегіуму 300 чоловік. Отже, всього 50% опитаних вважали себе патріотами.

Цей результат суттєво змінився через 5 років. Опитування було проведено серед учнів старшої ланки, учасників самоврядування, тієї ж фокусної групи. Під час опитування «так» відповіли 80% старшокласників, «ні» – 0%, «не зовсім» – 10%; не визначились з відповіддю 10%. Таким чином, відсоток вихованців, які набули протягом навчання в закладі патріотичних компетентностей становило вже 80%. Водночас значно зменшився відсоток тих, хто вважав свої громадянські якості недостатніми, й зовсім відсутні були ті, хто не вважає себе патріотом.

Отже, можна зазначити, що проведена робота щодо формування національної ідентичності та громадянськості в учасників шкільного самоврядування, активних учнів дає позитивні результати та є цілком ефективною. Результати моніторингу за п'ять років (2016 р. – 100 респондентів; 2021 р. – 100 респондентів) показано на діаграмах (Рис.1).

Запорізький Січковий колегіум презентував досвід моделювання виховної системи та роботи учнівського самоврядування зокрема на Обласному конкурсі

систем учнівського самоврядування (2010 рік, I місце); Всеукраїнському конкурсі моделей виховання «Виховати особистість» (2023 рік, I місце на обласному етапі); під час доповіді «Учнівське самоврядування як сприятливе середовище для формування лідерських якостей особистості» в рамках науково-практичного онлайн-семінару «Лідерство обдарованої особистості: формування і розвиток» в межах XV Міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті». «Козацька рада» колегіуму постійно бере участь в роботі Всеукраїнської ради старшокласників.

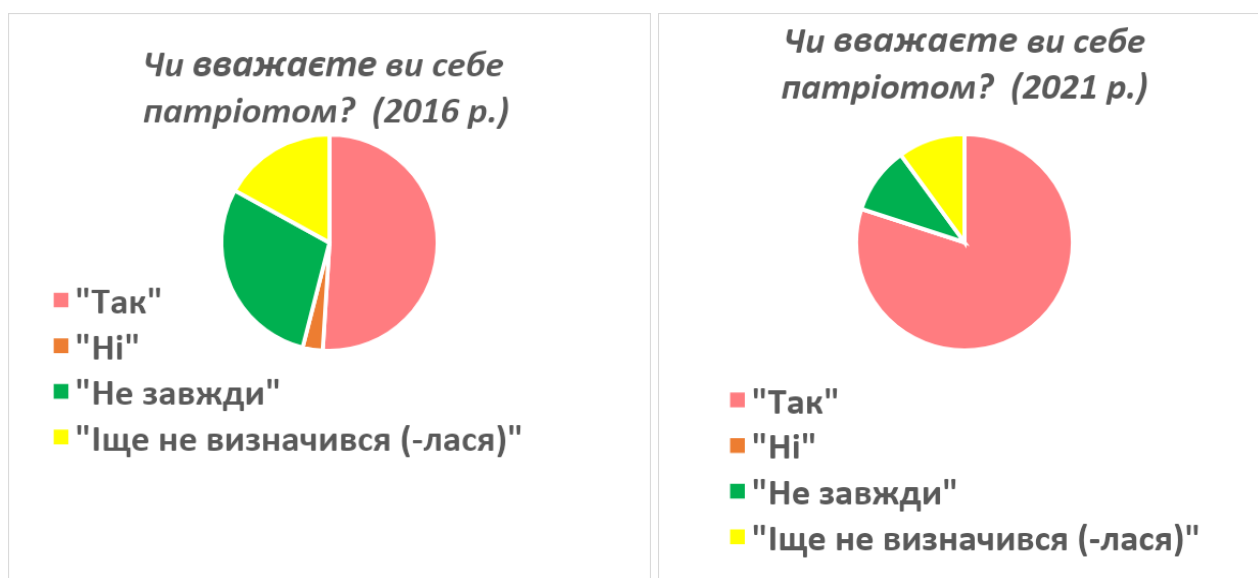

Рис.1. Оцінка колегіантами своєї національної ідентичності та громадянськості

Підсумком, як діяльності учнівського самоврядування, так і всієї виховної роботи в цілому, є випускник – патріот своєї країни – особистість яка є інтелектуально й духовно розвиненою, освіченою, творчою людиною, яка має стійку громадянську позицію, знає й поважає культурні й національні цінності України, свідомо захищає свої права, дотримується законів та виконує свої обов'язки, має кращі загальнолюдські риси, готова захищати цілісність та суверенітет своєї Держави (Додаток 13). Так, серед випускників Січового колегіуму багато успішних вихованців, які працюють на державних посадах, ведуть активну суспільну діяльність, мають стійку громадську позицію.

Збройна агресія рф по відношенню до України, повномасштабне вторгнення у нашу країну стало страшним випробуванням для молодого покоління, болючим

іспитом на готовність захищати рідну землю. Багато колегіантів сьогодні є *захисниками-добровольцями та волонтерами*. Це Віктор Кривоносов, Олександр Кучерявий, Віктор Кривоносов, Бовсуновський Ілля, Микола Білик, Оксана Кучерява, Ангеліна Вовк та інші.

На превеликий жаль, Січовий колегіум вічно скорбуватиме за своїми учнями, які стали справжніми героями, які *віддали життя у війні за свободу та недоторканність України*: **Тарас Воротний** (нагороджений Орденом «За мужність», **Максим Лях** (присвоєно звання Героя України з удостоєнням ордена «Золота Зірка»), **Коваленко Єгор, Юрій Глодан**.... Їхні імена викарбувані червоним на калиновій Алеї пам'яті, що росте тепер на подвір'ї школи (Додаток 14).

Висновки

Поєднання організації учнівського самоврядування з традиціями та історією українського народу є, на наш погляд, одним з найбільш дієвих засобів у формуванні національної та громадянської ідентичності. Навчально-виховні традиції українського народу, козацько-лицарські традиції виховання є одним із найоригінальніших явищ світової й української педагогіки, вони відбивають духовне ядро нації, її прагнення до волі, незалежності, демократизму. Сьогодні саме вони мають бути невід'ємною складовою освітньо-виховної системи.

Отже, однією з пріоритетних освітніх задач Запорізького Січового колегіуму є *створення педагогічних умов* – своєрідного освітнього середовища, що увібрало в себе народну філософію, народну й козацьку педагогіку, національні традиції та ідеали, які є тим підґрунтям, на якому зростає національна свідомість, гідність, самоповага. Такими *умовами* є: *використання виховного потенціалу навчальних предметів; проєктна діяльність; волонтерська діяльність, збереження національно-патріотичних традицій закладу, функціонування гуртків національного спрямування, підтримка учнівського лідерства*.

Результати моніторингу рівня патріотичного і громадянського виховання демонструють ефективність впровадження описаного інноваційного досвіду, а саме – суттєве зростання показників анкетування протягом п'яти років. Але не менш вагомим показником є випускники колегіуму, які є свідомими патріотами, носіями

національних цінностей, відповідальними й гідними громадянами своєї країни. Серед них – активні суспільні діячі, волонтери, захисники Держави.

Рекомендації щодо впровадження досвіду до масової педагогічної практики. Описаний досвід та його елементи можуть бути впроваджені загальноосвітніми закладами, за таких умов:

- зорієнтованість виховної системи закладу на виховання громадянських та національно-патріотичних компетентностей у здобувачів освіти;
- опрацювання передового наукового досвіду з даної тематики;
- ознайомлення з методикою роботи закладів освіти, які впроваджують досвід побудови системи учнівського самоврядування на основі козацьких і національних традицій;
- запровадження історичного та гуманітарного профілів, спецкурсів та факультативів у закладі з метою здобуття поглиблених знань з історії України, народознавства, української літератури тощо;
- створення умов для активного фізичного та духовного розвитку здобувачів освіти засобами роботи гуртків та секцій.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховний простір: організаційно-змістові орієнтири. Івано-Франківськ: *Гірська школа українських Карпат*. 2013. № 10. С. 3–14.
2. Берека В. Є., Гіджеліцький І. К., Орловська Н.М. Козацька педагогіка і навчально-виховний процес у закладах освіти: збірник матеріалів науково-методичного забезпечення впровадження козацької педагогіки. Кам'янець-Подільський: за ред. Зволейко Д.Г., 2018. 472 с. С.28
3. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів. Методичні рекомендації для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків: Київ: Фенікс, 2022. С. 18
4. Бондаренко Н. В. Модерна українська ідентичність як основа формування європейськості майбутньої еліти. Обдаровані діти – скарб нації!: матер. III Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2022. С. 139–149.
5. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення 29.01.2024)
6. Журба К. О. Творчі завдання, вправи, анкети для формування національно-культурної ідентичності в учнів. *Шкільний світ*. 2018. травень. № 9 (785), С.18.
7. Закон України «Про освіту»: Київ. 2024 стаття 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 29.01.2024).
8. Засобами козацької педагогіки. Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Київ. 2018.
URL: https://uu.edu.ua/news/zasobami_kozatskoi_pedagogiki_18 (дата звернення 15.01.2024).
9. Концепція Нової української школи: Київ. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 15.01.2024).

10. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n12> (дата звернення 27.01.2024).

11. Концепція розвитку громадянського виховання особистості в Україні
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#n10> (дата звернення 27.01.2024).

12. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки/ О. І. Пометун // Вісник програм шкільних обмінів. 2005. № 23. С. 18.

13. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей: Київ, 2018. 40 с.
URL: <https://ipv.org.ua/2018/318/> (дата звернення 27.01.2024).

14. Федько В.В. Соціальна компетентність учнів: поняття, структура, функції.
URL: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v10/i33/24.pdf> (дата звернення 20.01.2024).

15. Лісовець О. В. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України: навч. пос. Київ: Академія, 2011. 256 с.

16. Шкільна І.М. Діагностика патріотичного виховання старших підлітків у позаурочній діяльності. *Шкільний світ*. 2018. грудень. № 12 (84), С. 48 – 51.

17. Яцій О. М. Діагностування вихованості старшокласників: методичні рекомендації. Одеса: Букаєв, 2019. 32 с.

ПЕРЕЛІК ДОДАТКІВ ДО КОНКУРСНОЇ РОБОТИ

Додаток 1.	Положення та статут	https://drive.google.com/drive/folders/12VIMrnbSiJzvNzFjPa76Eq1ivCisakpl?usp=sharing
Додаток 2.	Функції учнівської старшини.	https://drive.google.com/drive/folders/1rugEg_RYEewv1u1mspnPHjaVTET1Q9Cq?usp=sharing
Додаток 3.	Посвята в колегіанти	https://drive.google.com/drive/folders/13y6r6qLy8NkgOf8WD8FBPpYRnyeyvsjG?usp=sharing
Додаток 4.	Дослідницька робота «Мій родовід»	https://docs.google.com/document/d/1c6VgqFDv5OGnHzRwzJyCJuYXVQhF00nl/edit?usp=sharing&ouid=118195352256798688332&rtpof=true&sd=true
Додаток 5.	Дослідницька робота «Звідки ця назва»	https://drive.google.com/drive/folders/1ThslHDZTt1ADt6B8nxlKEbDena2rndNa?usp=sharing

Додаток 6	Волонтерська діяльність	https://drive.google.com/drive/folders/19XA6hzI4jIlyDNoaKiQlAntOZhJWOFKW?usp=sharing
Додаток 7.	Скаутський гурт «ХОРС». Гра Сокіл («Джура»).	https://drive.google.com/drive/folders/1tr4i4qna0XK16MlJkn-jvC7zpn1mBbZL?usp=sharing
Додаток 8.	Робота в ПАШ ЮНЕСКО	https://www.facebook.com/profile/100057380022342/search/?q=%D0%AE%D0%9D%D0%95%D0%A1%D0%9A%D0%9E
Додаток 9.	Проект «До трьох свят у гості»	https://drive.google.com/file/d/1rNZzIYJ0rK6KL0w-MtR13U6jUW2iTlAW/view?usp=sharing
Додаток 10.	Традиції колегіуму	https://drive.google.com/drive/folders/1LXDFM81b173kCJM-HxGPNPev1MuxCZgK?usp=sharing
Додаток 11.	Шкільна газета «Джалапіта»	https://www.instagram.com/jalapita2.0/
Додаток 12.	Гуртки національного спрямування	https://drive.google.com/drive/folders/1EN9VivPoQ0DdrnTh5I7wR9NR1h9VqRK6?usp=sharing
Додаток 13.	Модель випускника Січового колегіуму	https://docs.google.com/document/d/1nXAUFN_Y08rDNzLscp9juCrnIfJ1CcvdH/edit?usp=sharing&oid=111721530427463974766&rtpof=true&sd=true
Додаток 14.	Наші випускники – герої	https://drive.google.com/drive/folders/1jakp1MdHdpRBttjP7QXO7P2LzmZ7Oz2w?usp=sharing

